

РЕЦЕНЗИЯ

от прот. доц. д-н Стоян Илиев Чиликов, Катедра Теология, Философско - исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки професионално

направление 2.4. Религия и теология

докторска програма Медицина, психология и вяра

Автор: Юлиян Агоп Одажиян

Тема: Литургични и музикологични аспекти на Великото славословие в славянските ръкописи на Рилската певческа школа

Научен ръководител: проф. д-н Авксентий Делипапазов и доц. д-р Елена Арнаудова

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р 21-2360 от 17.12.2024г. на Ректора на Пловдивския университет „Пасий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема Литургични и музикологични аспекти на Великото славословие в славянските ръкописи на Рилската певческа школа за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.4. Религия и теология, докторска програма Медицина, психология и вяра. Автор на дисертационния труд е Юлиян Агоп Одажиян – докторант на самостоятелна подготовка към катедра Теология на ФИФ към ПУ с научен ръководител проф. д-н Авксентий Делипапазов и доц. д-р Елена Арнаудова от ПУ.

Представеният от Юлиян Агоп Одажиян комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

Докторантът е приложил 5 публикации, от които две са под печат в чужбина. За рецензиране се приемат петте публикации.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Юлиян Агоп Одажиян е завършил бакалавърската и магистърската програма на Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство - Пловдив. Има завършени още две магистърски програми: по теология и по история. Професионалната му реализация започва като учител в Средно музикално училище в Широка лъка през 2002г. като същевременно е и диригент при СМУ. След това е учител по музика в СОУ „Любен Каравелов“ - Пловдив. Десет години е преподавател по източно пеене в ПДС „Св. Св. Кирил и Методий“, като същевременно е и диригент на хора на Пловдивската семинария до 2009г. Работи още и в СОУ „Климент Охридски“ – Костенец, както и в ОУ „Христо Смирненски“ - Момин проход, където понастоящем заема и директорска длъжност. Работи като главен експерт в МОН през 2018г.2019г, както и в ПУ от 2012 до момента.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Считам, че дисертационният труд се отличава със своята актуалност по две причини: на първо място, това е неговата емпиричност. Авторът си поставя задачи, които сполучливо разрешава в хода на изследването. Те са на основата на неговия преподавателски опит, на добрата му теоретична и практична подготовка. На второ място, изводите в дисертационния труд са на основата на работа с ръкописи отпреди няколко века, чиято приложимост е актуална

и в наши дни според казаното от св. ап. Павел: „Иисус Христос е същия и вчера и днес и во веки“ (Евр. 13, 8). В контекста на казаното по-горе, докторант Юлиян Агоп Одажиян разглежда важните литургически и музикологични аспекти на ръкописите от Възрожденската епоха, като ги актуализира в нашата действителност.

4. Познаване на проблема

Г-н Юлиян Агоп Одажиян познава добре научния проблем, върху който работи. Той работи с изворови материали и още повече с ръкописи, които анализира и на базата на предложения анализ прави съответните изводи. Това определя безспорно критичния прочит на автора, неговото лично участие в написания труд и научните приноси, за които ще отделя специално внимание малко по-долу в настоящата рецензия.

5. Методика на изследването

Целта на теоретико-приложното изследване е анализ на литургичните и музикологичните аспекти на ръкописите от Рилската школа на Великото славословие. Във връзка с това дисертантът си поставя и конкретните задачи, които разрешава с помощта на подходящата методология. Съобразно с интердисциплинарния характер на научното изследване са използвани и съответните методи на работа. Дисертантът използва преди всичко историкокритичния метод, филологичния и екзегетическия метод, които отговарят на интердисциплинарния характер на изследването и на задачите, решавани в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с общ обем от 257 стандартни компютърни страници. Той съдържа увод, три глави, заключение, приложения и използвана литература. Библиографията обхваща общо 154 библиографски единици. В дисертационното съчинение е приложен научен апарат, състоящ се от 413 бележки под линия.

Текстът на дисертационното изследване е четивен и добре структуриран в три балансиранни глави.

Дисертационният труд съдържа предмет, обект, цели, задачи и методи на научното изследване. В увода авторът представя конкретна историография по изследвания проблем, която е придружена с необходимия анализ на използваните научни изследвания и извори по темата.

Глава първа на дисертационния труд е озаглавена „Литургични аспекти на Великото славословие“. Авторът на основата на перихорезиса между молитва и вяра, *lex orandi - lex credendi* – изследва литургичните особености на Великото славословие. Това задава правилния ход на дисертационното изследване. Великото славословие като жанр е свързано с богохвалението и богопрославата. В този смисъл, то е част от литургичната употреба на църквата. Заедно с това съдържа в себе си истини на вярата, които се изповядват славословейки Бога. Преплитането на догматическите истини относно триадологията, христологията, еклесиологията и есхатологията намират своя фокус в сотириологията. Авторът на дисертационния труд правилно е проследил връзката между догмат и вяра, изразена във Великото славословие, като изследва отделни моменти от догматическата му структура. Литургическите ръководства често определят догматическите елементи в структурата на химнографските съчинения като средство за борба с ересите. Това е така, само доколкото ересите стимулират формулирането на догматическото учение на Църквата по определените въпроси. Но същевременно те не са толкова отговор на ересите, колкото органично и имплицитно вградени в природата на Църквата и определят нейната вяра. Ересите само стимулират формулирането на истините на вярата от Църквата.

Текстът на първата глава на дисертационното съчинение проследява развитието на славословието като химнографски жанр, съществуващ още от раннохристиянските времена, и връзката му с ангелската традиция за славословие, която е вкоренена в небесната литургия. Разликата на Великото славословие с малкото славословие е свързана с богослужебната употреба. Но при Великото славословие, поради дълбочината на покаяните и доксологични мотиви, техническото изпълнение изисква по-голяма прецизност, което се предава чрез богатството на църковната музика.

Съдържанието на Глава втора на дисертационния труд изследва рилските ръкописи на Великото славословие, докато в трета глава е направен музикологичен и тропичен анализ на базата на разчетените ръкописи и на традицията на Църквата. Тъй като двете глави имат пряка връзка помежду си тук ще ги рецензирам заедно.

Гръцката традиция в източното църковно пеене или византийската музика е в основата на разработките на Рилската певческа школа. Творците от Рилската певческа школа като Неофит Рилски обаче създават шедьоври в областта на източното пеене, които по нищо не отстъпват на Даниил Протопсалт, Петър Берекет, Баласий йерей, Петър Лампадарий, Анастасий Рапсаниот, Григорий Протопсалт или Теодор Фокейски. Водеща роля в Рилската

певческа школа и автор не само на музиката на Велико славословие, но и на много други химнографски творби, е народният будител, учител и просветител, игумен на Рилската света обител Неофит Рилски, който притежава енциклопедични знания, владее няколко езика, сред които отлично старогръцки и църковнословянски, има богата музикална култура, чудесен познавач на източното пеене и прекрасен изпълнител. Като прибавим и дълбоката му вяра в Бога, това са предпоставките за неговата успешна творческа работа в областта на църковното пеене и по-конкретно Великото славословие на 4, 5, 6, 7 и 8-и глас.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Темата на научното изследване е дисертабилна, актуална и нейното изследване запълва една от празнините в родното академично богословие. Авторът е прегледал огромно количество литература и е успял да я анализира като формулира правилно изводите от своето изследване.

Дисертантът е извел 4 научни приноса на своя дисертационен труд:

1. Дисертационният труд е първото проучване относно Великото славословие в православната богослужбна традиция;
2. Очертава ново изследователско поле, което до момента е стояло извън интереса на българските и чуждестранни научни изследвания по темата;
3. Изведени са за първи път научни констатации и изводи, свързани с Великото славословие в дейността на Рилските книжовници;
4. За първи път в богословската и музикалната наука се прави подобен музикологичен и тропичен анализ на такъв голям брой Велики славословия – 5 на различни гласове“.

Тук ще коментирам само най-същественото от приносните моменти на дисертационния труд, който има още няколко приноса, които ще посоча по-долу. На първо място – тема, която е дисертабилна и изпълнена успешно – направен е анализ, като впечатляваща е не само работата с извори по темата, но и работата с ръкописи, която в богословската наука малцина предприемат, тъй като за това са необходими специфични качества и умения.

Всяка една от главите има своите приносни елементи с направения качествен анализ във връзка с темата, но трета глава се откроява по изпълнение от първите две. Изследвани са детайлно великите славословия на йеромонах Неофит Рилски, като е анализирана тяхната оригиналност, отличието им от гръцката традиция, същевременно техния исихастски характер.

Дисертантът анализира славословията от техническа гледна точка на музикант, певец и диригент, анализира правописа, тънкостите на изпълнението и писането на славословията, сравнявайки ръкописите с печатните издания. Изведени са подробно главните моменти от славословията, които характеризират стила и композиционната техника на о. Неофит Рилски. По този начин дисертантът надгражда над писалите преди него автори по сходни теми като Елена Тончева „Рилската певческа школа през Възраждането“. Дисертация. С., 1980 и Андрей Касабов „Музикалното творчество на Йеромонах Неофит Рилски – лични творби“. Дисертация. С., 2018.

Въобще целият дисертационен труд свидетелства за отлично познаване на музикалната теория и практика на източното пеене от автора му. Направените изводи са резултат на сполучлив и задълбочен анализ на дисертанта в резултат на неговите практико-научно приложими качества в ролята му не само на преподавател по източно пеене, но и на певец и диригент, който отлично владее теорията и практиката на изкуството на доксологията.

8. Автореферат

Авторефератът е съставен съгласно изискванията и коректно отразява съдържанието на дисертационния труд. Дисертантът е предоставил необходимите публикации, които се изискват според Правилника на ПУ за допускане до защита на дисертационния труд.

Дисертантът е изпълнил минималните наукометрични изисквания според чл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и отговаря на минималните изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ в професионално направление 2.4. Религия и теология. Считам, че посочените в справката данни от Юлиан Агоп Одажиян са коректни.

9. Критични забележки и препоръки

В дисертационния труд липсва теза, която е задължителна за научни съчинения от този вид.

10. Лични впечатления

Познавам г-н Юлиан Агоп Одажиян от времето на започване на преподавателската му работа в ПУ. Имам отлични впечатления от него като добър колега и християнин с дълбока вяра. Считам, че катедрата по Теология към ФИФ на ПУ има нужда от подобни колеги, които да съчетават в себе си научно-преподавателската работа и професионализъм с дълбока и искрена вяра в Бога.

11. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд притежава високи научни достойнства и считам, че би било подходящо да бъде публикуван като отделна монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът Юлиян Агоп Одажиян притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност 2.4. Религия и теология като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Юлиян Агоп Одажиян** в област на висше образование: 2.Хуманитарни науки, професионално направление 2.4.Религия и теология, докторска програма Медицина, психология и вяра.

20.01. 2025 г.

Рецензент:

(подпис)

(Прот. доц. дтн Стоян Чиликов)